

RADIOSCOLA

EDIZIUN DELLA CUMINONZA RADIO ROMONTSCH / ORGAN DELLA CUMISSIUN RADIOSCOLA

Redacziun: Alfons Maissen

Emissiuns: 102, 103, 104

Stampa Romontscha Mustér

IL CUMÜN IN SILENZI

Il cumün in silenzi
uossa taidla, sömgiand
las anticas tarablas
cha l'auai vain quintand.

Minchatant il guitader
sa chanzun fa dudir,
e'l passà, in silenzi
darcheu tuot tuorn' a gnir.

Eir las uras chi battan
sül clucher pac davent,
ün pa tremblan in l'ajer
e svaneschan cul vent.

Be eternas splenduran
sü casü stailas d'or ...
che mâ hast tü da batter
usché ferm, o meis cour?

Peider Lansel



LA GIASSA ES STIPA
AT FERM'ÜN MUMAIN
LA PRESCHA DAL MUOND
NU'T RENDA CUNTAINT.
(Chesa 224, Sent)

Antupada cun poets e scribents rumantschs passos I, da Antonia Sonder, Salouf

Mesjamna, ils 15 de mars 1972, dallas 10.20—10.50 h *EMISSION!*

Vendergis, ils 24 de mars 1972, dallas 14.30—15.00 h *REPETIZIUN!*

Antupada cun poets e scribents rumantschs passos II, da Antonia Sonder, Salouf

Mesjamna, ils 4 d'avrel 1972, dallas 10.20—10.50 h *EMISSION!*

Vendergis, ils 21 d'avrel 1972, dallas 14.30—15.00 h *REPETIZIUN!*

Chant avert culla scola da Sent,

suot la bachetta da Rico Falett, Sent

Mesjamna, ils 26 d'avrel 1972 dallas 10.20—10.50 h *EMISSION!*

Margis ils 2 de matg 1972 dallas 14.30—15.00 h *REPETIZIUN!*

Nossas emissiuns Radioscola 1972 II: 6,7,8 (102,103,104)

Emissiuns de concorrenza!

Cul tetel: *Entupada cun poets e scribents romantschs trapassai*, ha Antonia Sonder de Salouf preparau per nus e las scolas romantschas ina concorrenza de tempra litteraria. En duas emissiuns ein d'eruir *num, origin e portret* ded otg poets e scribents romantschs. Mintg'emissiun presenta quater umens della pleva, secapescha senza numnar ils nums. Ord las remarcas sur lur vetas ed operar, recitond e cantond, sa il scolar lignar la cunrada, il vitg, il num. Las 8 fotografias ein d'anflar ella gasetta Radioscola, numeradas.

Mintga scolar ha il dretg de prender part alla concorrenza. Suentar mintgina dellas duas emissiuns tuccei de scriver mintgamai ils 4 resultats treidubels sil dies d'ina *carta postala*. Nus dein gest sut in *exempel*, savegrau cun tut auters nums:

1. Alfons Tuor — Rabius — portret numer?
2. Gian Fadri Caderas — Zuoz — portret numer?
3. Schamun Mani — Calantgil — portret numer?
4. Gion Not Spegnas — Tinizong — portret numer?

Gest tuttina eis ei de far cun ils 4 poets della *secunda emissiun*, culs nums: 5, 6, 7, 8!

IMPURTONT: L'empreme emissiun ha liug ils 15 de mars, allas 10.20 h (Repetiziun: ils 24 de mars, allas 14.30 h). Ils resultats per ils emprems 4 poets ston esser in nos mauns tochen *mardis*, ils 28 de mars 1972.

La *secunda emissiun* arriva ils 12 d'avrel (Repetiziun: ils 21 d'avrel). Ils resultats ston esser tarmess sil pli tard per la sera dils 25 d'avrel.

ADRESSA: Radio romantsch, Via Otto 6, 7000 Cuera. Mo tgi che fa part ded omisduas concorrenzas ha las letgas d'acquistar in premi, demai ch'els puncts dellas 2 cartas vegnan adi! — Questas duas emissiuns de concorrenza sevolvan a tut las quater regions romantschas. L'autura sesprova ded eleger in lungatg tgunschamein capeivels a tuts. Las damondas mintgamai vegnan fatgas en plirs idioms. — Nus giavischin buna instrucziun e bien divertiment a tut nossas scolas romantschas!

*

L'emissiun: *Chant avert culla scola da Sent*, sut la bitgetta de scolast Rico Falett, enconuscent promotur dil cant e della musica, vegn ad haver interess tut special e general. Ins intervegn en moda practica co tal cant e musica secombina e sa vegnir realisau ed activau, magari sin fundament tradizional e progressiv, ensemen culla giuventegna d'in vitg. L'emissiun deigi valer d'exempel per igl entir intschess romantsch! — La contribuiziun da Rico Falett ella gasetta Radioscola, sco era las fotografias fatgas aposta per quest'ocasiun dal: Foto Studio Feuerstein + Co., Scuol — Tarasp — Vulpera, dattan in'idea della nova emprova d'actualisaziun cantica da Rico Falett.

Alfons Maissen

Chant avert culla scoula da Sent

Da Rico Falett, Sent



Sent, il plü grond cumün da paurs in Engiadina bassa, zoppa bleras particularitats.

Ün tschert dischinterest invers societats culturalas nu po gnir schnejà. Quista situaziun ans sforza da tscherchar novas vias. Minchün chi ha dache-far cun societats sa cha pustüt la giuventüna nu's voul laschar liar vi da statüts o otras cundiziuns. Forse es il program surchargià la cuolpa, forse la tscherna da las chanzuns. O la televisiun? Hoz existan in cumüns plü gronds societats, clupins e clupets chi vessan da cuntantar ils giavüschs ils plü universals. Güsta per quai esa da tscherchar ün cuntrapaïs adattà.

La fuorma scutala da nossas societats am dà suvent da pensar: obain s'esa pro a minch'exercizi, a mincha producziun, obain nu s'haja pers nöglia da quistas varts. Id es bain d'incleger quista situaziun, mo güsta in quista maniera vegn esclusa blera glieud chi füss minchatant jent da la partida.

Dürant ün cuors da dirigent n'haja gnü l'occa-siun d'am partecipar ad ün chant avert suot la

bachetta da Willy Gohl. Quist evenimaint m'ha impreschiunà. Davantvart suna e chanta üna gruppa, intant cha sün piazza vegn pro adüna daplü glieud chi s'unischa chantond insembel ün pêr chanzuns popularas. Natüralmaing nu dascha uschè ün arrandschamaint dvantar la victima dal perfecziunissem. Che haja da chedir, scha quel ester nu sa pronunzchar inandret nossa lingua, sch'ün pêr uffants chantinan be lala e scha oters giodan mez muond cun esser üna jada immez ün'uschè allegra cumpagnia e tadlar. Cla Genua, ün renomnà clarinettist da musicas da bal, ha scrit üna jada: «La musica è l'arte che per mezzo dei suoni esprime i diversi sentimenti dell'anima.» Vala quai be per ün pêr specialists? Ha quell'ex-pressiun da cuntantar in prüma lingia a sai svesa o a l'auditori? Scha quel es svesa activ esa bod dat resposta.

Amo la drett'atmosfera, alura stoja gratagiar. Our dals bancs da scoula, fuormar ün rinch e fat esa. Bun divertimaint!

Cun quai chi's tratta da la prüm'emischiun da radioscoula da quist gener m'haja concentrà sün chanzuns plü o main cuntschaintas. Ün sincer grazcha fich a sar prof. G.G. Derungs chi ha instrumentà apostà per quist'ocasiun las chanzuns 3, 5 e 6.

- Filer filessa, ma'm doul'una costa,
spuser spusessa, ma la mamm'am dosta.
E diriduri, ma'm doul'una costa
e diriduri, ma la mamm'am dosta.

Suter sutessa ma'm fo mel ma chamma,
 quel mat pigliessa, ma'l mê nu'm dumanda.
 E diriduri, ma'm fo mel ma chamma
 e diriduri, ma'l mê nu'm dumanda.

[illegible]

Chanter chantessa

Chanter chantessa scha füss chantarigna
la vusch es debbla sun be piculigna.
E diriduri, scha füss chantarigna
e diriduri, sun be piculigna.

Amo plü flot esa però sül clucher
— mo là sunaina be per occasiuns
specialas!



Il chatscheder dad andas

Finelmaing üna sanda
el vain da cusü giò
be baja cun ün'anda
ch'el vaiva schluppetto.
O holdri holdri holdrio!
Ch'el vaiva schluppetto.

El passa tres vschinauncha
trand l'anda vi e no.
Sa baja crescha auncha
cur tuot l'ho gratulo.
O holdri holdri

A chesa sa duonnetta
dal gust ün bütsch al do.
Neir ella nu sospetta
ch'el l'anda ho cumpro.
O holdri holdri

A casa

Schi lunsch naven stoi jeu uss star
e sai buc cur jeu pos turnar
tiels mes, tiels mes a casa.

Vi star quiets er vinavon.
Ei dat egl jester gie er ton,
ch'ins anfla buc a casa.

Mo nuot mi plai sco sche savens
jeu poss udir er cheu ils zenns,
els tunan sco a casa.

Pro'l Rom *R. Carlini*
Art. G. G. G.

*Ste instrumente vegnan 2 clarinetas en diamante
eventualmein san las 2 musche supplementaras era
vegna cantades.*

Pro'l Rom

T'inchüra giuvnetta da l'aua dal Rom
chi chant'e chi sbuorfla tant dutsch e tant lom.

Nun ir pro quell'aua chi glüsch'al sulai
e't rend'in seis spejel plü bella co mai.

Davo la frus-chaglia s'badaintan ils mats
e l'aua rabütta lur milli nardats.

Tü chantast e güvlast cull'au'e cul vent:
«A qui'e be quia pro'l Rom stuni jent!»



Sots vegls engiadinais nun han neir
hoz pers lur schlantsch — quai sa
la giuventüna il plü bain!

Dei jeu pia cun tristezia

Dei jeu pia cun tristezia
tei mia cara bandunar?
Di a mi, tgi ei po lezza,
la caschun ch'ieu stoi laschar!

Sunei si, vus musicants uss,
sunei si vos instruments,
per plascher a mia cara,
lura sundel bein cuntents.

Pietigot, muronza cara,
buna notg e dorma bein!
Il miu cor vi jeu ti dare
sche ti vul vegnir cun mei.

Rosmarin e matg de fandra,
quei dun jeu per in tresor,
a miu car uss per memoria
e per pègn a ti dil cor.

Il gran es fat aint

Il gran es fat aint
il sejel, furmaint,
gni Anna, Maria,
Chatrina, Fumia,
Andrea, Giacob,
Giuannas, Grischot,
Sotain tuots in galop.

Sotain in galop,
Giuannas, Grischot,
chi chanta, chi güvla,
chi tschüvla dad ot,
juhaissasassa,
juhaissasassa,
il greiv es uoss'passà.



Mintg'instrumaint ha seis agens
avantags. Eir ün'unica guitarra
basta per fuormar ün'atmosfera
chi'ns algorda vi da vacanzas,
spassegiadas e chamonnas.

Antupada cun poets e scribents rumantschs passos

Da Antonia Sonder, Salouf

I. EMISSIUNG

Ainten igl discurs cun ena donna svizra, tgi veva vivia blers onns an Russia e veva do scola lù, am schevla tranter oter: «Ans dumondigl en Russ sur digls scribents svizzers ans stattigl stupias, scu els igls canoschan e tge tgi son tot chintar d'els e da las sias ovras.»

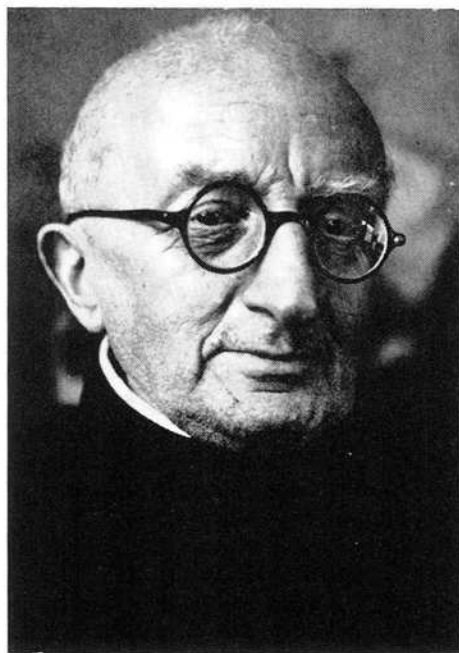
Natural, igl canel digls noss partratgs è an chel mument betg sto salda, mabagn ò az spliia giu anavant.

Nous ans vagn dumando: E cu stattigl an chel risguard tar nous an Svizra? Ed ia sung, per mamez, eida anc en tochet pi gliunsch e va ma dumando: E cu stattigl an chel risguard tar nous Rumantschs? Canoschan noss sculars er igls scribents e poets da nossa stretga patria e da noss lungatg? Els niron a santupar cun bagn encal ainten igl decurs digls onns da scola. Forsa emprendigl ena poesia da l'egn ni l'oter, forsa en toc prosa. Forsa cantigl er ena canzung! E igl text e sentimaint digl poet impresiunont sen igl scolar, vign el forsa er a dumandar (or) sies scolast, per saveir ensatge daple sur la personalitad digl scribent e poet. Noua ol vivia, tgi era el, tge ò el tot scretg, tge character veva chel, cura el mort?

Tot chellas dumondas en schi naturalas, simplas e giustifitgeidas. Uscheia painsa tgi l'egn ni l'oter da noss poets seian er gio bagn ancunaschaints a vusoters, tgers scolar, parfign schi els èn gio passos, morts da decennis. —

Oz lainsa dar en igleida sen chels poets passos. E nous lagn darveir or bagn igl barcung e vurdar er sen chels poets tgi en betg gist da nossa vallada e da noss dialect. Chegl tgi savagn betg lainsa cun plascheir e buna viglia amprender a canoscher. Franc vignan voss scolasts er anc az gidar l'otiers.

Nossas visitas von ainten las catter grondas valladas rumantschas: Surmeir, Nagiadegna, Surselva e Schons. A mintga vallada vainsa tscharnia 2 poets tg'èn passos, vot deir morts, ma tgi on laschea anavos en'ierta spiertala ainten las sias ovras da prosa e poesia. Nous igls numnagn betg, laschagn eir vusoters sen igls sies fastez e cattar or



1

igl lia noua els on vivia ed igl sies nom. Cun noss commentars e poesias pruinisa d'eir davant or e musar la veia! Tgi ans suonda anfignen la fegn?

1. poet e scribent rumantsch

Nous giagn an Surses e laschagn resunar igl sainsign d'ena baselgia. Vous vez ossa santia igl sainset d'ena baselgia. Ella vign numnada la pi ot situada an Europa. Da stad vign ella frequentada da blers pelegrins. Ainten chel lia o agea scu custos bôt 30 onns en pader capuziner. Schiglio era el plevant ainten ena vischnanca giu an la val. Ma se co tranter igl mond dalla pizza passantava el en grond taimp dalla stad. Ainten las sias bleras poesias, lascha el er raveiver igl mond dalla pizza cun sies stampros e burasclas, ma er cun sias grondiousas belezas.



2

Foto: Cristian Caduff, Cuera

Tadlagn ena poesia:

L'oraziung d'ena pelegrigna

Igl sanetuari da Ziteil ramplunga:
igl vigl tetgal scadagna, sgreztga, tunga!
I sbeischa, tschivla . . . Saintas igl sainsign?
Cregn, reiva mintgatant en pelegrign!

Noadaint da la Furcletta
ballantschond vign 'na viglietta.
Igl orcan vo cun l'umbrella . . .
La poretta sieva, schela . . .

Oss tignla igls mangs a Dia
ruiond dad ot cun larmas: «O Maria,
angal chest eda geidam se tar té . . .
Ia fatsch igl ferm propiest tg'ia turn mai ple.»

En'otra poesia lascha santeir la renaschentscha
siva ena notg da burasca.

Sulet segl ot

L'antiera notg en scadanem! — igl vent
sfarregia, tschivla, migia vehement! —
Gl'è aint la beischa! Ei! la vo cugl tetg!
Ia stung sot igl tarbet e tedl e spetg!
Dumang egl scu da schner, cun neiv e glatsch!
— Las seis! En radi trembla segl plimatsch:
ia derv la fanestretta! O tge bi!
Suglegl, splendour, la pizz'è tot a fi!
Vedvart sensom la crousch, en utschelign,
tgi tschivl'e tschivla! — Se digl frestg verdign
sagett' ad artg e croda, scu rachetta,
cantond e giubilond 'na lodoletta!
Segl crap 'na muntanela stat a tgod;
En scot arblangas cratschla, rac segl mot!

O! siva chesta notg digl mond, Maria,
ans desda tar la sontga gleisch da Dia!

Betg d'amblidar, chel pader capuziner era er en
passiuno catscheder. Ord igls figls da sies diari da
catscheder ligiainsa tranter oter:

Ainten l'introducziung:

Schi parfign igls signours digl cunsegl grond
calan da cupidar e gizzan las ureglias, curatgi
vign noanavant ena tractanda da tgatscha, e tots
peglian la posa d'experts, duess en Sursetter tg'è
en catscheder naschia, betg s'interessar da chel-
la?

Igls 26. settember. — Igl calender romontsch
annunztga: «Bial aura», ma i plova! Sung sto giu
l'alp Taspin e va tgappo en bel tgamutsch e do
ena splimada ad en oter. — A la mattatschaglia
vai do da creir, tgi chegl seia tgamutschs da Nossadonna,
chels vegian las cornas d'or! Per caprezza
veva gia surduro ad egn las cornas.

En oter de:

Sto a muntanelas, Tgappo 5 e fallo 3! Chellas
muntanelas en schiglio magliapatronas. Blers deis
tumpanesch'ins gl'è ena barvogna, — per navot!
Betg pudia spivlar giu la pizza, ella veva se ena
tgapitscha scu en tat!

Ma ossa calainsa. Ia va l'impressiung tg'igl nom
ed igl lia nateiv scu er igl numer digl portret da
chest scribent e poet seia tar noss scholars gio d'en
urela sgulo segl palpiera!

2. poet e scribent rumantsch

La vallada e sarrada cunter mesanotg. Agl viandant tgi passa la stretga, saderva cunter mez-de ena vasta val cun verds pros e pastgeiras, gots e colms, cun vischnancas e clutgers.

An mez chel maletg sadolza sen ena collina las restanzas d'en vigl casti. La sia storgia rachinta da taimps passos e burascλους, da castellans e guias da la tera, d'en herox tg'ò fatg veia per la libertad digl pievel.

A flanc agl casti schea ena vischnanchetta, er ella bagn situada sen igl mot. Cun las sias tgesas grondas cun bleras fanestras tgi paran spir îgls, vardla da surangiu sen la vallada.

An chella vischnanca è igl onn 1938 mort en meritevel scolast ma er poet e scribent.

A caschung da la sia mort ò en contemporan scretg sur dad el îgls versets:

Scu cantadour,
poet e pour
Az vaia cunaschia.
Scu om d'onour,
educatour
an mintga gro Az via.

Sias bleras poesias da taimpra paterna e patriotica, en an gronda part er componeidas ed on cotras catschea sias reischs a fons ainten igl pievel rumantsch. Bagn savens vignan ellas anc oz cantadas cun grond plascheir ed anim da noss cors rumantschs, ma er da scolars. Tadlagn, i cantan las vouchs da la Gelgia, Savognin: *La patria*.

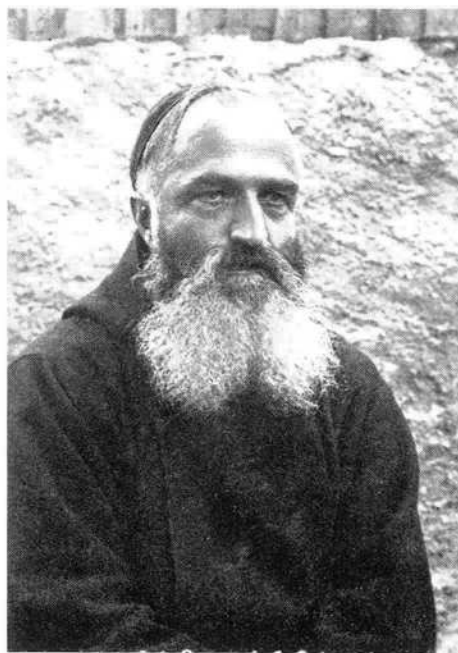
Chietezza interna.

Vot aveir te chietezza,
Veir'interna cuntantezza,
Betg argent e betg igl or
Dattan chel sublim tesor.

Vot galdeir te veirs daletgs
Scu'n pitour ved bels maletgs,
Betg îgls plaz ed îgls solaz
Son calmar e chietar.

Vot catar te la furtegna
Delectonta, veira fegna,
Betg cuntaintat sensual;
Las passiungs ston veir butgal.

Vot cattar te dretg amour,
Betg fo tgatscha sen onour!
Îgls daners e las onours
Portan betg las veiras flours.



3

Fo adegna ties dueir,
Gist — real tenor saveir;
Mid, maseira da luvrar;
Betg ambleida dad orar.

La famigl'îgl ties daletg,
Betg sdaneschat digl ties tetg!
Lò flurescha la legreia
Ainten buna armoneia.

Cultivescha spiert e cor
Cun lectura tscharneid'or!
Dolz îgls îgls e vard' ansé
Betg dumonda oter ple.

Cant: *Igl poss*, da G. D. Simeon e A. Steier

Ed ossa tgers scolars, cal e igl nom ed igl lia
nateiv digl poet Surmiran? Cal numer da portret?

3. poet e scribent rumantsch

Nous giain an Nagiadegna!

Ena speztga da genie universal é chel poet engiadines, en om d'îgl daletg ainten igl veir senn digl pled. El era poet, rachintader umoristic, cantadour e componist, redacter d'en atgna gaset-



4

ra, mastral ed en passiuono catscheder. Naschia e vivia el an ena vischnanca da Nagiadegna-Bassa noua parfign las vatgas pon dustar la seid cun bever ava minerala e betg angal igls blers giasts tgi la visetan onn per onn.

Tranter oter ò el er scretg igl gi liber per la festa centenaria da la liberaziung da l'Engiadegna-Bassa.

El era igl om dalla legra cumpagneia, chel tgi amava igl plaz e solaz. La gronda part da sias poesias èn da taimpra umoristica scu per exaimpel la sequenta cun accompagnamaint da ghitara:

Ferm tabac

A catscha giaiva Barba Peider
marenda pan e chaschöl veider
e sül givè seis bun schluppet
giaivel girand . . . o che delet.

Ma cur chal riva sü pro'l stavel,
schi vezza'l güsta la il diavel
sün üna tschücha senza gio
chi guett'e guarda sü e gio.

Sar Peider disch: Ma püp' ais que!
sün quai il diavel al dumonda:
Che portast tü sün teis givé?
Sar Peider disch: Ma püpp ais que!

Uoi che püpun, uoi che grandezza
co cha la glüscha, che bellezza;
oschi da nan e lascha'm dar
trais trattas be per insajar.

Sün quai sar Peider vi'la sporscha,
il diavel nüglia's inacordscha,
e tir' e tira cun dalet
our da la channa dal schluppet.

Piff, paff, va quai üna sfrachada,
chal diavel fa üna pierlada,
culs peis amunt sco ün margnac,
dschand: Sapperlot che ferm tabac!

La sfranzinella

Cun ir her saira sul sulet
a spass aint da stradella,
schi n'haja vis sün ün banchet
'na bella sfranzinella.

La salüdand n'ha dumanda:
Nun das-cha star daspera?
Schi 'm ha'la dit: Ai! perche na
e'm fet'na bela tschera.

Il prüm avaina be taschü:
davo'na baderlada,
e lura'ans vaina dit be «tü»
e'ns dat üna branclada.

Ma plünavant co chid es i
nun poss tradir pel tonder,
e quel chi vol saveir da plü,
ch'el steta pür cul bonder!

Ed ossa, cu è igl nom da chest poet e cu è igl
nom da la vischnanca noua el o vivia? Ed igl no-
mer digl portret?

4. poet e sribent rumantsch

Igl noss sagond poet engiadines veva betg angal
ena bela e venerabla barba alva, mabagn era sez
ena personaliad venerabla e cun la dignitad e
la noblezza digl emigrant engiadines tg'ò vivia
blers onns agl ester. Sto era el divers onns an

Italgia ed era l'ò parfign numno consul svizzer.
Ma el turnava adegna puspe anavos an patria
rumantscha, an chella vischnanca nateiva da
Nagiadegna-Bassa, bagn pusada sen ena terrassa.
Co veva el erigia ena stanza da lavour ainten igl
intern, sessom en clutger vigl.

Chest poet è er sto egn digls pi impurtants
purtaders digl renaschamaint rumantsch ed en
representant profilo ainten igl combat per la
rancunaschientscha digl rumantsch scu cart lun-
gatg naziunal.

Sias poesias appartignan tar la miglra lirica
rumantscha ed èn an part messas an notas da
componists da taimpra.

Igl dung da sias poesias e bagn chel da dar cun
pacs plets ena expressiung tgi ans tschiffa ed ans
surpeglia. — Tadlagn:

Massa bod

O sblacha fluretta,
tü vainst massa bod,
amo be suletta
at dervast i'l god.

T'ha fors'ingianada
il chod dal sulai?
Per nossa vallada
amo nun es mai.

La dscheta, be spetta
chi vegna la not ...
o sblacha fluretta,
tü vainst massa bod!

Ed ossa ena sagonda poesia!

Retuorn

Al pass van ils chavals sü per la stipa costa
i'l chod davomezdi, desert'es hoz la posta,
be eu sulet sun quaint.

O, quant plü spert co els, sün la puolvrusa via,
vers l'ura dal retuorn in la vallada mia.
cuorra l'impissamaint!

Cagiò in seis tamfitch Clavenna vains laschada,
eschan fingià passats tras Plür e sa cuntrada,
chi zoppa tants secrets —

Uossa cun ir amunt, in s'approsmant la saira,
ün soffel vieplü frais-ch as doza nan d'la Maira,
figlia da noss vadrets.



5

Dintant cha la s-chürdüm raiva sün las costeras,
van ils chavals al pass, sguassand lur sunaglieras
cun monoton tin-tin ...

Dandet ün cuort galop, sur üna punt in früda
srantuna'l char, vidvart, ün alb cumün salüda:
Avain passa'l cunfin!

Ün fö sco ün segnal arda sün la muntagna;
a quels, süls munts intuorn, ün cranz da fös
s'cumpagna
fin aintasom la val.

Ed al fracasch dal flüm chi va s-chimand in prescha,
il sun sonor dals sains, strusch e dalönts, s'unescha
in plain accord festal.

O patria, che bivgnaint! — Als fös in not
profuonda,
sco flamma sainza fin, l'amur per tai rispuonda
sün il plü ot immain.

E'l cour, chi cun ils sains vibrescha larg süsura,
a tai d'sa fideltà, o patria, in quist'ura
renova'l saramaint!

Ed ossa, cu ò noss sagond poet engiadines nom
e cu è igl nom da sia vischnanca nateiva? — igl
nomer da portret?

II. EMISSIUNG

5. poet e scribent rumantsch

Ed ossa drizzainsa nossa igleida vers la Surselva.

Glindasde-Tschuntgesmas 1938. Ena bellezza de da premaveira è lavo. An en artg tot blo s'extenda igl tschiel sur la contrada.

Ma la legrea da chella dumang è nida disturba da antras ena tresta nova, tg'ò fatg cursa scu igl vent, ed ò constarnia la populaziung. —

Ensanouas ò chella dumang en crap starman-tous sadastatgea dalla muntogna è nia giu ed ò an curt mument suterò en asil cun bliers unfants liaint. Manevel da chel lia da disgratzga schea ena fracziung. Sias tgesas èn darasadas sen prada an fluriziung, agl pe d'ena pare-crap.

Chegl è igl lia da naschentscha d'en poet rumantsch-sursilvan.

Ainten igls sies giovens onns è el davanto scolast ed ò amprandia rumantsch. Igl lungatg rumantsch era ad el betg do d'unfanza anse. Ma ossa naschiva ainten el igl grond deletg da furmar ed ordinar cun lungatg e matergia. El screiva poesias, dramas, novellas e storgias per unfants.

Sies santeir, tgi carschiva or digl profund da sia orma, era fegn e sensibil.

Tadlagn varsacantas da sias poesias:

Ring matutin

Stai si, sulegl, cun tia cauld'aurur
e scatscha quella freida notg d'orrur.
Jeu hai spetgau tei gitg amiez quei stgir
ed hai pitiu per tei ad in pitir.

Stai si, stai si! Tschagheras fai tschessar.
Sc'in'evla lai s'alzar mei tier il clar.
Spuenta da mi'olma tut ils mals.
Intuna els uauls pussents choral.

Sulegl, sulegl, ti sontga cara glisch,
o gi a mi: pertgei ves jeu mo grisch?
Dai alas a tiu vent ch'el scroli mei,
ch'jeu vesi splendurar il gi puspei.

Zercladur

Ti eis l'empermischun d'in temps che vegn
cul cauld de stad e va tras ers,
ch'èin grevs de spigias e grevs de plaschers.

Ti eis l'empermischun d'in gi che tegn
in' ampla enta maun ed envida en nus
la brama per sendas che van discus.

Ti eis empermischun ed eis in legn
schi grevs sco fluras en grev' odor,
schi stgirs sco nies esser e sco l'amur.

Sur igl èr

Sur igl èr cun pass pesont
il semnader va smenond
graun sur zuolcs e diras massas.

Ed el vesa undegiar
en il vent la melna mar,
spigias grevas, spigias grassas.

Jeu er semnel graun sur gl'èr.
Mo cu vegnel jeu a ver
spigias crescher ord las bassas?

Adumbatten

Spetgau cheu sper finiastra
hai tia brev.
Il pot cun sia carga
sco ier er'oz el varga.
El cor gl'ei grev.

E tonaton, el scriva!
Damaun, mo crei.
Il pot cun sia carga
sco ier er'oz el varga,
ha nuot per mei.

Jeu spetg e spetg e sperel
cun cor schi grev.
Il pot cun sia carga,
el vegn e vegn e varga. —
Negina brev.

Chel poet e scribent era lavo se scu en comet ve
digl tschiel rumantsch ed ampurmatteva da da-
vantar en «grond».

Ma gio bôt, ainten igls onns da complagna
lavour e madirezza, schmagna la mort sia farcla e
taglia la giovna veta d'angal 38 onns. Ma sies
relasch era en garner plagn da monas bagn
madeiras.

Cu veva chel poet Sursilvan nom? E noua era
sies lia da naschientscha? Cal nomer da portret?

6. poet e scribent rumantsch

Ena vallada daverta vers en otra terra tgi nossa Svizra! An chella vallada sacatta en pitschen liet, la vischnanca nateiva da noss sagond poet sursilvan.

1912 niva chella vallada liida pi stagn cun nossa svizra e cun nossa contrada rumantscha antras ena veia nova da communicaziun.

Ainten noss pievel rumantsch è pi tard safurmo la detga: «Schi chella veia vess sarvia per navot oter tgi per manar tar nous noss tger poet, i vess valia la pagna dalla biagier.» Chella expressiung ans dei bler! Gea, ella ans dei scu chel poet era carezzo e stimo digl pievel rumantsch. Ed er tar el era igl lungatg rumantsch betg do d'unfant anse, el igl ò stuia amprender.

Nia era el an terra rumantscha ed era davanto pader ainten ena gronda clostra sessom la Cadi. 50 onns ò el vivia lò ed ò sarvia alla scola e sia personalitad ò do taimpra e gleich a scola e convent.

Ma las ouras chiettas dalla notg, sper la fraschla gleich d'en ampla, eran deditgeidas a la musa poetica. E las poesias flussagevan ord sies esser scu tants ualets da muntogna.

Tadlagn londror:

Tiara romontscha

Romontschs, pilver, sche vus canteis,
Canzuns schi ferm resunan;
Dals vegls Romans vus deriveis
Las vuschs sco armas tunan.

Sper ils orcans selain udir
Carins zennets che uran;
E sur las vals cul cor entir
Ils pegns grischuns ramuran.

Ina visiun

Sin mintga fossa vegn tschentada
la pli davosa biala flur;
E mintga fatscha vegn ornada
Cun larmas d'ina sontg'amur.

Sulet mes mauns han flurs buc ina,
Sulet miu egl buc in larmin —
Jeu vesel ina pelegrina,
Vestgida el pli schuber glin.



6

Foto: Alfons Maissen

O, ella stat cun fatscha clara,
Mir'anavos, mirond sin mei
Cun bratsch alzau — o mumma cara,
Savess jeu ir cun tei, cun tei!

Ei tucca de miert

Ei vegn tuccau de miert
Giud il clutger claustral.
Ch'ei tuchi oz per mei,
Quei san ei ella val.

Tgei fan dus viandonts,
Ch'els fan pli plaun il pass?
E treis mattauns spel begl,
Tgei tschontschan las de bass?

Sche tschun de tut la val
De mei han endamen —
In di u fors' aunc dus,
Pertgei seprender en?

Er dramas ò chel poet scretg e teaters per la tribuna rumantscha.

Tgi da vusoters scolars canoscha bagn igl drama da «Clau Maissen» ni zond la storgia da Gieri Genatsch?



7

Ma ossa avonda! Scu veva chest poet nom?
Noua ò el vivia? — e tge nomer da portret?

7. poet e scribent rumantsch

Ed ossa nignsa ainten igl cor digl Grischung.

Noss li da sorteida è en li cun en character masdo, mez da vischnanca e mez da martgea. E nous passagn vers igl sid e passagn ena stretga, renomada gliunsch anturn, parfign ainten co-deschs e chinos.

Cantas gedas saro noss poet passo tot a filar sen chella veia cun sies auto per turnar an sia bela vallada nateiva. Cò an chella vallada veva el passanto sia unanza e sies onns da scola. Pi tard veva el az deditgia a la clamada da scolast e veva sarvia scu tal an differents lias da sia val.

Igl nom da noss poet è er stagn liia cun igl nom «Leia Rumantscha» igl cal parsoura el è sto durant 19 onns. El niva zond numno, igl bab dalla Rumantscheia. En'ovra da sies spiart premuro per igl mantignamaint da noss lungatg rumantsch en las scolettas, las calas el ò fundo.

Ma tot chellas incumbensas tg'el veva piglia sur sazez, en betg stadad per el angal plascheir e deletg, ma purtavan ad el bagnsavens er chitos e

fastedis. E gist ainten chels muments tanscheva el tar la plema e dava expressiun a sies santeir ainten encal poesia. Tadlagn!

Credo

Dess jou saver partge
ca samartuir,
notgs or, an uras aleartas
cun l'amparada:
Co sa igl pled,
igl pled rumantsch
puspe fitgear pe
agls noss unfants?
An quels ca damàn
a puschnan saran
clamos da vigliear
a ver quito pigl bagnstar
da tgierp a da spiart
digl noss pievel?

Jou cre betg
ca vegi d'amparar
suainter que partge
ca vean cumando
da davains or!
Da surangiou!
Ca jou sto semplameing far,
segi par ambiztgùn,
segi par careztga,
par raspunsavladad,
tge se jou partge.
Mo jou se ca sto ir
quella veia gi par gi
toc'igl davos!

Toca Nossegner gi:
Uss e'gl bien,
ussa me possa!
Mintga garnetsch-sablùn
vean mess a liac
sco jou vi!
Ad ear mintga bün fatg
a partratg
aschi pintg sco'l po easser
vean scret dabien
ainten igl cudisch da la veta!

Ad igl pled
ca tei às adigna managieu
e sto igl mieus pled
a quel de easser rumantsch
par igls Rumantschs!

Ussa me possa,
gl'e scoglsassoda
quegl ca tei às fatg!

Jou a mieus auto

Sco'l sgola igl gòld
naadaint agl mieus tgar,
igl stradùn a la zev
àn samess a sgular.

I vignan tragl òlt
a tragl bass sasguschànt,
sasglieschan sutor
sperasvei a vargiànt.

Davo me en svanieus
igl culmatsch, igl clavo,
sanajaintan bufatg
agn la mar digl passo.

Davànt me sedabass
saddòlza'l igl spei
igl nivel, igl tschiel
darschantos digl sulei.

Maletg par maletg
nov schmarvegl, nov vurdar
quànt beal e igl mund...
anavànt igl mieus tgar!

Ed ossa tgers scholars, vez en idea scu chel
manader e poet rumantsch veva nom? E cala era
sia vallada nateiva? — ed igl nomer digl portret?

8. poet e scribent rumantsch

Nossa davosa personalitad e bagn manc poet
ma scribent e componist er el, en om or digl gri-
schun da mez. —

La sia veta sextenda da 1889—1963. La sia
patria nateiva; ena vischnanchetta sen sponda
suglialeiva e bugnida an chella gleich fascinonta
da l'ota muntogna. Sia orma era bagn seza en
reflex da chella bellezza, saragnadad ed armoneia
da sia bela val.

An sies giovens onns fo el igls studis agl
seminari da scolasts a Coira. Pi tard dat el scola
an sia vallada an ena vischnanca fitg manevla da
sia vischnanca nateiva. Sies frar stueva mintga
premaveira ed aton transportar igl clavazign, cun
ena manadeira da paregl d'ena vischnanca a
l'otra. Pi tard el er sto scolast secundar a Tamegl
e Zirang.

Ed igl avost turnava el mintgamai sen sies
colms a far fagn. E sia orma rimnava cò forza e
gleich.

Ed el scriveva istorgettas, bleras, las calas
comparivan ainten las Annalas, ainten igl Calen-



8

der «Per mintga gi» e surtot ainten igl «Dun da
Nadal». El era en rachintader ed en baterlader,
sainza ambiziungs literaras. Sies rachints eran
simpels nivan ord la s'antupada cun sies pievel ed
or digl far e confar da mintga de. Ed els turnavan
puspe anavos tar igl pievel e nivan piglias se cun
bagnvuglientscha e ligias cun plascheir.

Ed ossa tadlagn da chel scribent ena curta
descripziun or da sia storgia «Tieni»:

Scu tg'igl tunar digls sains gronds, digls sains
masangs e digls sains pitschens s'uneschon tar ena
schi bela armoneia! E calond igls sains, egn,
alloura l'oter planget tots, saint'ins igl ramurar
digl Ragn e digls gaglierds uals montagnards, en
ramurem tgi crescha per en mument, tschessa
alloura tar en murmurem tgi para gliunsch —
gliunsch davent. Schiglio silenzi e pasch segls ots
ed an la bassa. La notg ò antschet a sa rasar or giu
la bassa e crescha plang-planget se per las spondas
digls colms. Anc en'ureleta ed igl davos glischier
digl de saro svania.

Chegl è ossa impressiungs dalla nateira messas
an parolas. Ma parigl betg er a vusoters scholars,
da tradeir igl componist? Paron chels plets betg
da tunar e sunar da tottas varts?

Gea, noss scribent era er en componist e
rimnader da canzungs viglias popularas. Sia san-
tupada cun igl poet da lez taim, Gian Fontana, è
bagn stada da gronda fructivaziun per sies
operar. Ansemblamaintg on els edia las «Can-
zungs popularas».

Tadlagn varsacantas da chellas.

Ma ossa vainsa tradia bier! Cal è bagn igl
rachintader ed igl componist da chellas canzungs?
E cala è sia vallada ni lia nateiv- — e cal nomer
da portret?

Concurrenza litteraria

Las duas emissiuns de Antonia Sonder: *Entupada cun poets e sribents romontschs trapassai*, formeschan ina *concurrenza dubla*. De lignar ein per ils 8 sribents: *num*, *liug d'origin* ed il *numer de portret*, ch'ei mintgamai daus ella *Gasetta Radioscola*. L'*emprem' emissiun* dils 15 de mars (repetiziun ils 24 de mars) cumpeggia 4 poets, ella *secunda*, che ha liug ils 4 d'avrel (repetiziun 21 d'avrel), vegnan ils ulteriurs 4 poets tractai.

Per l'*emprema emissiun* ein ils resultats de tarmetter all'adressa sut indicada tochen ils 28 de mars, per la *secunda* tochen ils 25 d'avrel! — Ils resultats ded omisduas emissiuns vegnan quintai ensemen. Pia ha il scolar ni scolara de tarmetter duas ga ina *carta postala* cun scret mintgamai 4 poets cun treis resultats differents. (Mira introducziun all'entschatta della gasetta!)

Adressa: RADIO ROMONTSCH, Via Otto 6, 7000 Cuera

Il cuntrast da l'aua e'l vin

(Partim seguond Durich Chiampel 1562)

Tadlai sü tuots, ün e scodün,
il vegl cuntrast da l'au'e'l vin;
ningün dals duos loc nu vül dar,
e nu fon oter co's tizchar.
Il vin quel disch: «Eu port il pom!
Tras mai s'allegri'l cour da l'hom,
cur main nanpro spass e badent,
schi tuots pissers ston ir davent.»
Disch l'aua: «Nun as lodarai,
cha be malnüzza glied fa quai;
sün terra tuot chi sa, per sort,
quai ch'eu a glied e muvel port.»
Il vin quel disch: «Duonna cumar,
a mai ün tscherch'e paja char,
e fina il plü grond signur
sün mais'am tegn'al lö d'onur.»
Al vin disch l'aua: «Sar cumpar,
a mai nu mangl'ingün cumprar;
chi cuntantar cun mai s'as sa,
quel spargna raps, temp e sandà!»
«Uei, schi, cumar, am laivat dir:

perche a temps solaivat ir
surour las lattas, tramettond
in chà dal diavel mez il muond?»
Sün quai disch l'aua: «Vin, o vin,
vo m'eschat prop'ün bel e fin!
Nu sun voss fats forza culpants,
schi va 'schè mal cun tants e quants?»
Il vin quel disch: «Nu sa che far,
dalöntscha da vus am tocca star,
perche cun vus lia ch'eu fess,
schi tuot meis merit ch'eu perdess.»
Qua l'aua disch: «Sar superbgius!
I vess savü ir mal cun vus!
sch'la vign'a temp nu vess sauà,
eu tem cha vus nu füssat qua.»
Il vin quel disch: «Schi fain la pasch;
s'vögl dar radschun, cumar, e tasch,
aua giò'n En e vin in schler,
nosch'es adün'il massa bler.»

Feider Linsel